

М. І. Ліфанова,
аспірант кафедри міжнародної економіки,
Тернопільський національний економічний університет

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ЦЕНТРІВ

М. Lifanova,
post-graduate student of the department of international economics,
Ternopil National Economic University

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE FORMATION OF INTERNATIONAL FINANCIAL CENTERS

Статтю присвячено ретроспективному аналізу формування міжнародних фінансових центрів як ключових інститутів глобального фінансового ринку, котрі наприкінці ХХ ст. почали відігравати ключову роль у накопиченні й обігу міжнародного капіталу, що супроводжується об'єктивним процесом глобалізації та фінансіалізації.

Розглянуто історичні аспекти становлення і розвитку міжнародних фінансових центрів. У статті проаналізовано підходи до визначення дефініції "міжнародний фінансовий центр" у зарубіжній та вітчизняній літературі, дано авторське трактування цього терміну. Виокремлено особливості формування традиційних та "нових" фінансових центрів. У статті наголошується, що країни, орієнтовані на подальше формування міжнародного фінансового центру на своїй території, повинні розробити насамперед сприятливі умови. Запропоновано, що позитивний досвід соціально-економічних і політичних перетворень Сінгапуру та Гонконгу може бути успішно використаний і в Україні, але з урахуванням соціальних, політичних, історичних та економічних особливостей нашої країни.

This article is devoted to the retrospective analysis of the formation of international financial centers, as key institutions of the global financial market, which, at the end of the twentieth century, began to play a key role in the accumulation and circulation of international capital, accompanied by an objective process of globalization and financialisation.

The historical aspects of the formation and development of international financial centers are considered. The article analyzes the approaches to defining the definition of "international financial center" in foreign and domestic literature, author's interpretation of this term is given. The features of the formation of traditional and "new" financial centers are singled out. The article states that countries aimed at the further formation of an international financial center in their territory should develop favorable conditions first of all. It is suggested that the positive experience of the socio-economic and political transformations of Singapore and Hong Kong can be successfully used in Ukraine, but taking into account the social, political, historical and economic peculiarities of our country.

Ключові слова: ретроспектива, генезис, міжнародний фінансовий центр, фінансіалізація, фондова біржа, потоки капіталу.

Key words: retrospective, genesis, international financial center, financialisation, stock exchange, capital flows.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Детермінантним фактором міжнародного руху капіталу на сьогодні безумовно виступають глобалізаційні процеси в світовій економіці. Економічна глобалізація як феномен проявляється в трьох головних аспектах: розширення міжнародної торгівлі (реальна глобалізація), швидке розповсюдження інформаційних технологій (науково-технологічна та інформаційно-комунікаційна глобалізація) і стрімке зростання міжнародних потоків капіталу (фінансова глобалізація) [1, с. 41].

Фінансова глобалізація відбувається шляхом інтеграції національних фінансових ринків і формування на їх основі міжнародних фінансових центрів. Як наслідок, фінансова компонента економічної глобалізації генерує високу мобільність капіталу, постійно зростаючі масштаби фінансових та інвестиційних операцій, диверсифікацію та інтеграцію міжнародних фінансових потоків.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням виникнення і розвитку міжнародних фінансових центрів, механізму їх функціонування в кон-

тексті фінансової глобалізації присвячені праці зарубіжних науковців: Дж. Гелбрейта, М. Голдберга, Ю. Кассіса, Р. Лі, М. Мейнеллі, С. Сассен, М. Сіракави та Дж. Тобіна. Проблеми розвитку світової фінансової системи, фінансових ринків, зокрема міжнародних фінансових центрів, порушуються у працях вітчизняних учених: О. Білоруса, Т. Богдан, В. Гейця, Т. Єфименко, В. Козюка, В. Колосової, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, А. Поручника, О. Рогача, С. Циганова, Н. Шелудько та ін.

Однак попри посилену увагу наукової спільноти до функціонування і розвитку міжнародних фінансових центрів, деякі аспекти генезису міжнародних фінансових центрів залишаються недостатньо відпрацьованими і вимагають додаткового обґрунтування.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою проведення дослідження є ретроспективний аналіз формування міжнародних фінансових центрів в умовах глобальної економіки, встановлення чинників, які впливали на їх розвиток на кожному з етапів.

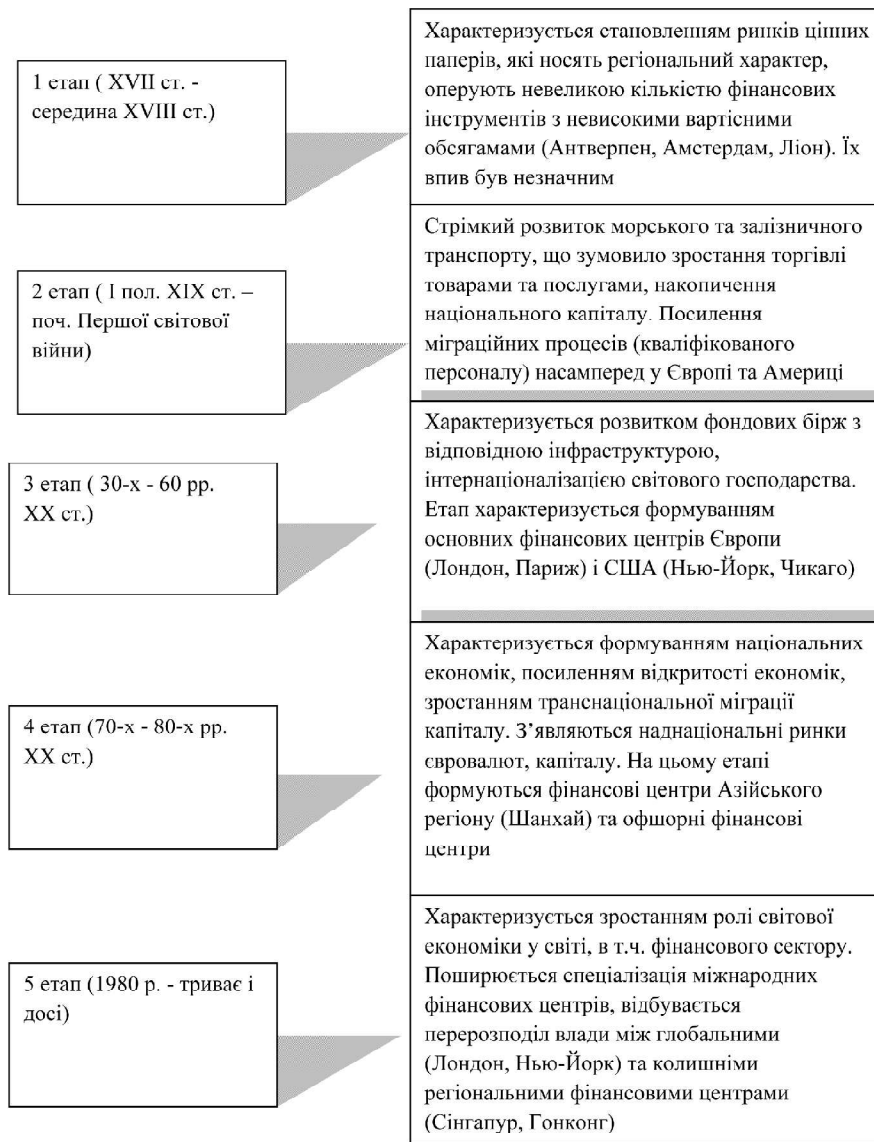

Рис. 1. Етапізація процесу формування міжнародних фінансових центрів

Джерело: складено автором.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У сучасній глобальній економіці фінансова активність міжнародних суб'єктів господарювання переважним чином зосереджена у фінансових центрах. Міжнародні фінансові центри формуються у результаті агрегування перманентних потоків фінансових чинників в глобальному масштабі. В епоху геофінансової економіки, міжнародні фінансові центри виконують увесь спектр фінансових функцій, а також мають різноманітні організаційні типи, що пояснюється багатомірністю моделей їх розвитку.

Підходи до тлумачення поняття міжнародні фінансові центри завжди були предметом активних дискусій серед представників наукового співтовариства, існує низка підходів, що зумовлено динамічністю та багатогранністю цієї дефініції.

Е.В. Семенцова розглядає міжнародні фінансові центри як "ланку глобального фінансового ринку, в якому концентруються фінансові установи, міжнародні валютно-кредитні операції і транскордонні потоки капіталу" [2, с. 59].

Схоже визначення подає Ю.Н. Гусєв, який під терміном "міжнародний фінансовий центр" має на увазі інституційно-територіальну форму організації участі країни в міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносинах, в транскордонній торгівлі фінансовими

інструментами і послугами [3, с. 41]. Досить нестандартне визначення дефініції "міжнародні фінансові центри" подає російський учений С.Р. Мойсєєв. На думку автора, "міжнародні фінансові центри — це міська чи приміська територія, де зосереджені учасники фінансового ринку" [4, с. 46].

Щодо зарубіжних видань, то в Кембріджському словнику вказано, що фінансовий центр — це місто, для якого характерна висока фінансова активність, де є велика кількість банків, фінансових організацій, бірж, представництв фондів [5]. Згідно із вченням Томаса Геріга, міжнародний фінансовий центр являє собою геопростір, утворений на певній ділянці території, де є масове скупчення дочірніх структур, філіалів і представництв різних фінансових посередників [6, с. 417].

Щодо вітчизняних учених, то М.В. Шуба, дотримується схожої думки і трактує поняття "міжнародний фінансовий центр" як центр фінансової відповідальності, який займає значну нішу на світових фінансових ринках та має справу з проведенням транснаціональних угод з різнотипними активами [7]. В.В. Кучеренко розуміє під міжнародними фінансовими центрами "ланки єдиного ланцюга, який формує світовий капітал у всіх його проявах" [8, с. 314]. Однак нам близька точка зору С.Б. Пахомова, який розуміє під міжнародним фінансовим центром своєрідний майданчик, що забезпечує взаємодію продавців капіталу і його покупців [9, с. 144].

Зважаючи на вищевикладені думки науковців, ми можемо запропонувати власне визначення. Міжнародний фінансовий центр — це фінансова платформа, де є велика кількість банків, фінансових організацій, бірж, представництв фондів, та інших інституцій, які здійснюють формування та розподіл та капіталу між їх учасниками.

З точки зору історії, міжнародні фінансові центри представляють собою не нове явище. Їх початковою формою були світові міста. Існують два підходи щодо періоду зародження міжнародних фінансових центрів. Згідно з першим підходом, МФЦ (у сучасному розумінні) виникли ще до періоду Великих географічних відкриттів (1500 р.). Другий підхід пов'язує МФЦ з кінцем XX ст., особливо з глобальним розвитком економіки.

Узагальнюючи напрацювання вітчизняних науковців та враховуючи сучасні тенденції розвитку глобальної економіки, виділимо етапи формування міжнародних фінансових центрів (рис. 1).

На кожному зі згаданих етапів під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників створювались передумови розвитку міжнародних фінансових центрів. Відповідно кожен період свої позитивні та негативні риси і наслідки.

Протягом першого етапу (XVII ст. — середина XVIII ст.) закладено підвалини формування міжнародних фінансових центрів. У даний час основними фінансовими центрами, міжнародного рівня були Ліон, Амстердам, Антверпен.

XVII ст. вважають за золотим віком Амстердаму. У цей період місто стало найбагатшим у світі. До Амстердама припливали судна з Балтики, Північної Америки, Африки, Індії, Шрі Ланки, Бразилії, що зробило місто центром світової торгової мережі. Амстердамські купці мали найбільшу долю у Голландській Вест-Індійській і Голландській Ост-Індійській компаніях. Ці компанії придбали для себе заморські землі, які потім стали нідерландськими колоніями. У Європі Амстердам був пунктом, що до нього стікалися товари з усього континенту, а також провідним фінансовим центром світу. В 1602 році в Амстердамі відкрилася перша біржа [10].

У XVIII ст. Амстердам дещо втратив свої провідні позиції в зв'язку з європейськими війнами, і фінансовий та торговий центр Європи та світу перемістився до Лондона. Однак і донині Амстердам залишається важливим економічним вузлом.

Другий етап розпочався з I пол. XIX ст. і тривав до початку Першої світової війни. У цей період починається стрімкий розвиток морського та залізничного транспорту, що зумовило зростання торгівлі товарами та послугами, накопичення національного капіталу.

Третій період (30-х — 60 рр. XX ст.) характеризується розвитком фондових бірж з відповідною інфраструктурою, інтернаціоналізацією світового господарства. У цей час сформувалися такі фінансові центри, як Лондон, Париж, Нью-Йорк, Токіо.

Як найбільший у світі національний фінансовий центр Лондон відомий ще з часів епохи становлення капіталізму і початку колоніальних завоювань. Його особливість — здатність до "викили та відповіді" на будь-яку нову ситуацію і фінансові інновації.

У 1215 р. англійський уряд проголосив Велику хартію вольностей, яка гарантувала індивідуальні права в Англії і те, що Лондон є безпечним місцем для вітчизняних і зарубіжних торговців. З цього періоду починається історія становлення і розвитку Лондона як міжнародного фінансового ринку.

Але як міжнародний центр отримав розвиток лише з другого десятиліття XX ст., утвердившись у цій ролі тільки в кінці 1950-х років. Причому, якщо в якості національного фінансового центру він традиційно виступав як універсальний організм з однаково добре розвченими ринками короткотермінових кредитів і довготермінових позик, потужною біржею, високо поставленим страхуванням і фрахтовою справою та ін., то в якості світового фінансового центру його виділяють головним чином чотири ринки: ринок золота, ринок валют, ринок коротко- і середньострокового кредитування, ринок страхування. Основою Лондонського фінансового центру є банки, біржі та біллерброкери (вексельні маклери). Лондон вважається фінансовим центром Європи, з огляду на провідну роль Англії у промисловій революції [11, с. 45].

Між першою і другою світовими війнами (1914—1945 р.), перетворившись у світовий фінансовий центр, Нью-Йорк кинув виклик пануванню Лондона, особливо його ринку довгострокового позичкового капіталу. Однак Лондон залишився домінуючим фінансовим центром. У Лондоні 12 вересня 1919 року створено ринок золота. Це стало можливим у результаті демонетизації золота, що привело до того, що "жовтий метал" черговий раз отримав властивість бути переважно звичним товаром з ціною, яка виражається в кредитних і кредитно-паперових грошах. Лондон впевнено повертає свої втрачені (ще з 1968 р.) позиції на світовому ринку дорогоцінних металів [11].

Нью-Йорк, поряд із Лондоном, є найстарішим світовим фінансовим центром, який виник після першої світової війни і досить швидко став головним місцем зосередження міжнародних валютних і фінансових операцій. На ньому домінує іноземний капітал, який є основним першоджерелом євродоларів. Ринок золота у Нью-Йорку не відіграє значної ролі; до 1975 року взагалі

не міг вважатися ринком (це було місце, де за фіксованою офіційною ціною золото переходило з рук одного власника в особі держави в руки іншої держави — власника). Нью-Йоркський ринок золота став ринком монетарного золота, яке пропонується як товар за ринковою ціною, що формується через механізм аукціону.

Іншим важливим фінансовим центром цього періоду був Париж. У результаті двох світових воєн і кризового стану в 30-х роках XX ст. значення Парижу як міжнародного фінансового центру було підірвано. Проте, починаючи з 60-х років XX ст. французький ринок капіталів відновив свою діяльність і міжнародний рейтинг. На розвиток паризького ринку капіталів вливали певні чинники, а саме: обмеження прямих капіталовкладень у французьку економіку, контроль за емісією іноземних цінних паперів і одержання місцевими компаніями позик за кордоном, жорстке регулювання валютного ринку та грошового ринку, які обмежували розширення міжнародних фінансових операцій у Парижі [11].

З метою подолання цих факторів у 1985 році Франція розпочала політику дерегулювання і відкриття французького ринку. У тому ж році було засновано строковий ринок фінансових інструментів — MATIF. У 1987 році починається радикальна модернізація біржових інститутів. На біржовому ринку проводиться безпосереднє безперервне котирування і функціонує ринок опціонів [11, с. 51].

Токійська фондова біржа була заснована в 1878 р., однак, Токіо довгий час не вважався міжнародним фінансовим центром з кількох причин:

- фінансові ринки Токіо впливали не ринкові сили, а урядова політика, яка була спрямована на вирішення завдань національної економіки;

- Токіо був імпортером капіталу;
- жорстке державне регулювання ринку цінних паперів не стимулювало іноземних кредитно-фінансових установ до розширення операцій на цьому ринку;

- валютно-фінансовий контроль в Японії обмежував можливість іноземних позичальників та інвесторів.

Однак з часом сприятливі умови для Токіо як міжнародного фінансового центру поступово розвивалися і були підкріплені змінами в національному і міжнародному становищі.

Збільшення обсягів випуску облігацій іноземними позичальниками в Токіо стимулювало зростання ринку міжнародного капіталу в 1970-ті роки. Значні фінансові резерви Японії, які виникли в результаті активного сальдо торгового балансу і високої норми індивідуальних заощаджень, дали можливість залучити на національний ринок іноземних позичальників (наприклад, корпорації США) і міжнародні організації (Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Азіатський банк розвитку та ін.). Таким чином, Токіо в 80-х роках XX ст. перетворився в конкурентоспроможний міжнародний фінансовий центр. Упродовж тривалого періоду Токіо цілком справедливо вважали фінансовим центром Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР). Але зараз колишня столиця другої наймогутнішої економіки світу поступово втрачає свої позиції. Японський ринок капіталу і надалі в значною мірою орієнтований на Японію, тому список курсів акцій Токійської біржі, радше, показник престижу, а не фактичного розширення кола акціонерів.

Четвертий етап займає досить малий проміжок часу — 70—80-ті рр. XX ст. На цьому етапі формуються нові фінансові центри Азійського регіону (Шанхай, Гонконг, Сінгапур) та офшорні фінансові центри.

Гонконг та Сінгапур — це дві країни, які в кінці минулого століття сильно здивували світ. Обидві — колишні англійські колонії, населені на 3/4 китаїцями. За останні 50—60 років вони перестрибнули з третього світу в перший і не перестають змагатися за місце у трійці лідерів міжнародних фінансових центрів [12].

Іноді можна подумати, що Сінгапур та Гонконг — країни-близнюки. Але це не так. Шляхи цих країн до добробуту виявилися повністю протилежними. Гонконг відгукнувся на пропозицію старої Європи прийняти об'єднану модель економічного успіху, засновану на демократичних інститутах і цінностях, і в результаті трансформувалася зсередини. А Сінгапур, звільнившись від колоніального ярма, вибрав унікальний шлях, по якому країну повів своєю жорсткою рукою Лі Куан Ю.

Дуже важливим елементом розвитку нового покоління, створення успішної економіки, а також елементом зниження градусу соціальної напруги у суспільстві, Лі Куан Ю вважав ефективне вирішення мовного питання [13]. Керівник Сінгапуру законодавчо закріпив існування 4 офіційних мов Республіки Сінгапур: 3 мови етнічних груп та англійська мова. Найвність трудових ресурсів, які вільно володіли англійською мовою, стало головним аргументом для відкриття виробництв та офісів транснаціональних корпорацій у Сінгапурі, а не в інших азійських країнах.

Таким чином, Лі Куан Ю одним своїм рішенням одночасно вирішував і внутрішню проблему соціальної комунікації різних етнічних груп, і зовнішню проблему залучення іноземних інвестицій у економіку країни. Завдяки цьому рішення, що мало характер соціальної інновації, починаючи з 90-х років Сінгапур займає провідні місця у світових рейтингах легкості ведення бізнесу. Звичайно, проблем із вивченням нової іноземної мови було багато, але зараз практично кожен мешканець Сінгапуру вільно володіє англійською. Це спричинило неймовірний стрибок у міжнародному бізнесі та підвищило конкурентоздатність Сінгапуру [13].

Сінгапур як світовий фінансовий центр почав формуватися у 1965 році, після отримання країною незалежності. Відбувалося це під впливом досить суперечливих факторів. Оскільки Сінгапур не належить до країн експортерів капіталу, тут немає його надлишку, немає високорозвинутої індустрії. Але сприяло формуванню його як світового фінансового центру вигідне географічне положення на шляхах регіональної і світової торгівлі; комунікативні зв'язки з Лондоном та іншими містами; пільговий податковий режим.

Друга особливість Сінгапуру — це те, що він є єдиним фінансовим центром країн, що розвиваються з майже повним набором всіх необхідних складових, тобто: ринком золота; валютним ринком; ринком банківських кредитів з фондовим ринком. Активне економічне зростання країни на фоні швидкого розвитку економік країн Східної та Південно-Східної Азії викликало приплив значних обсягів іноземного капіталу до Сінгапуру [11, с. 54].

Сінгапур є яскравим прикладом всесвітнього процесу глобалізації економіки, становлення сучасної державності та розвитку демократії. Позитивний досвід соціально-економічних і політичних перетворень Сінгапуру може бути успішно використаний і в Україні, але з урахуванням соціальних, політичних, історичних та економічних особливостей нашої країни.

Протягом багатьох років Гонконг був усього лише глухим закутком, залишком колоніальних часів, і рівень життя тут був не кращим, ніж в інших осередках діяльності європейців в Азії. Після революції в материковому Китаї до міста ринула іноземна допомога для розвитку промисловості та аграрної реформи, щоб запобігти повстанням. Однак колоніальний режим усе ще був доволі жорстким у своєму управлінні нестабільним суспільством та намаганням справитися з напливом іммігрантів. Протягом десятиліть після Китайської революції повстання були звичайним явищем. Переломним моментом став бунт 1967 року, який ознаменував початок регулярних конфліктів із британським урядом. Після бунтів 1967 року уряд почав масштабне розширення державного соціального забезпечення. Потужне зростання виробництва, яке можна було спостерігати

ще з п'ятдесятих років, нарешті почало супроводжуватися помірним підвищенням зарплат — і Гонконгу було забезпечено місце серед перших "Азійських тигрів". До вісімдесятих місто стало невід'ємною ланкою між Заходом і шойно відкритим ринком Китаю — як унаслідок географічної близькості Гонконгу до першої спеціальної економічної зони Китаю в Шеньчжені, розташованому на протилежному березі затоки, так і завдяки його історичним зв'язкам із материковим Китаєм. Саме в ці десятиліття було закладено фундамент для "глобального міста" та стало початком формування фінансового центру в Гонконгу, який за короткий термін досягнув статусу міжнародного [14].

Гонконг став ідеальним місцем для управління цими новими промисловими центрами та ключовим вузлом реекспорту для материкової Азії. Багато китайських промислових зон узагалі були започатковані капіталом із Гонконга, Сінгапура і Тайваню, а також представниками більш віддаленої китайської діаспори. Азійські прями іноземні інвестиції в Китай на сьогодні все ще переважають інвестиції з США чи Європи — найчастіше у партнерстві з японським капіталом або від його імені.

Гонконг — це територія, де однаково добре розмовляють і англійською, і китайською, де умови ведення бізнесу зрозумілі і місцевим, і західним бізнесменам, а величезний китайський ринок — поруч. Тут панує закон, і за це Гонконг люблять інвестори. Започаткований на перетині великих торгових шляхів, цей район максимально використовував і продовжує використовувати своє вигідне географічне положення. Гонконг — це другий серед міжнародних фінансових центрів ІРО, другий за масштабом фондовий ринок в Азії і перший за обсягом торгів у юанях. А ще Гонконг є базою для 70 зі 100 найбільших на нашій планеті банків. Проте час змінює пріоритети [14].

Для того, щоб Гонконг залишався і надалі конкурентоспроможним фінансовим центром ділової спільноти Китаю послідовно й цілеспрямовано вбудовує екосистеми, в яких логіка конкуренції перетворюється на логіку взаємодії та кооперації. Ця сучасна логіка, яку ще називають соопетіцією, базується на тому, що учасники ринку дбають не тільки про власні інтереси, але й про партнерів та ринок в цілому. Так, співпраця бірж Гонконгу й Шанхаю спрямовується на підтримку інвесторів, зацікавлених у присутності як у материковому Китаї, так і в Гонконзі. Зокрема такою взаємодією прискорюється впровадження ідеї використання юаня як розрахункової, а згодом — і резервної світової валюти.

Гонконгський Cyberport є майданчиком, на якому зустрічаються, зав'язують стосунки, спілкуються і розвивають спільні проекти підприємці не тільки Гонконгу, але й материкового Китаю та інших країн [14].

Поступово четвертий етап переріс у п'ятий, який триває і досі. Для цього етапу є характерним зростання ролі світової економіки у світі та поширення спеціалізації міжнародних фінансових центрів. На основі цього відбувається перерозподіл влади між глобальними (Лондон, Нью-Йорк) та колишніми регіональними фінансовими центрами (Сінгапур, Гонконг).

Нові міжнародні фінансові центри демонструють помітний динамізм зростання в порівнянні з "старими". Так, середньорічний темп зростання міжнародних кредитних операцій в нових міжнародних фінансових центрах помітно вище, ніж в більшості традиційних. Кількість міжнародних фінансових центрів у світовій економіці збільшується з кожним роком. При цьому, якщо на початку 70-х рр. серед 15 найбільших фінансових центрів світу було лише три розташованих у країнах, що розвиваються, то на початку 2000-х рр. таких центрів стало вже в декілька разів більше. Змінилася не лише кількісна, а й географічна складова МФЦ. "Нові" фінансові центри змістилися до Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Досвід Сінгапуру та Гонконгу доводить: сучасну державу приводять у рух цінності, важливі для всього суспільства: освіченість, здоров'я, соціальна відповідальність, добробут, законність. Успішна державна політика спрямована на розвиток інфраструктурних елементів, які сприяють появі нових ділових екосистем — мереж соціальних та економічних агентів, що створюють економічні цінності світового рівня. Основним результатом описаних кроків є розвиток соціального капіталу, екосистем і продуктивних бізнес-моделей — тобто усього всередині необхідного зараз Україні.

ВИСНОВКИ

Таким чином, вивчення генезису міжнародного фінансового центру трансформується від абстрактного вивчення руху грошових коштів до розвитку просторових фінансових процесів, механізмів міграції капіталу. Такий підхід зобов'язує накладення на такі ніби звичні фінансові терміни незвичних урбаністичних, соціологічних та культурологічних теорій. Отримана таким чином "суміш" формалізується у філософському та економічному напрямках із точністю математичних залежностей між капіталом і різноманітними зовнішніми по відношенню до нього агрегатами.

З поглибленням процесу фінансїалізації та транснаціоналізації виробництва посилюється єдність світового господарства, зростає його органічна цілісність, що проходить у системній єдності з такими взаємопов'язаними явищами економічного життя суспільства, як становлення глобальної конкуренції та подальша консолідація світового господарства, а також формування міжнародного фінансового центру.

Література:

1. Бурмака М., Зінченко Ф. Глобальний формат фінансово-інституційної трансформації фондових бірж / М. Бурмака, Ф. Зінченко // Міжнародна економічна політика. — 2017. — № (27). — С. 40—61.
2. Семенцова Е.В. Оценка уровня развития финансовых центров с применением методов многомерного дискриминантного анализа / Е.В.Семенцова // Финансы и кредит. — 2013. — № 2 (530). — С. 59.
3. Гусев Ю.Н. Стратегия формирования и развития международного финансового центра в России: дис. ... д-ра эк. наук: 08.00.10 / Гусев Ю.Н. — М., 2012. — С. 41.
4. Моисеев С.Р. Что нам стоит финансовый центр построить? / С.Р. Моисеев // Рынок ценных бумаг. — 2008. — № 10(361). — С. 46—50.
5. What is Financial Centre? // Cambridge Dictionaries Online. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/business-english/financial-centre>
6. Gehrig T. Cities and the Geography of Financial Centers, in Thisse, J. and Hurriot, J.-M., eds. // The Economics of Cities. — Cambridge: Cambridge University Press, 2001. — P. 415—445.
7. Шуба М.В. Світові фінансові центри — "серце" глобального фінансового ринку / М.В. Шуба // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Сер. "Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм". — 2014. — Т. 1. — Вип. 3. — № 1144. — С. 85—88.
8. Кучеренко В.В. Роль фінансових центрів у посткризовій трансформації світової валютної системи / В.В. Кучеренко // Вісник Донецького національного університету. Серія В. Економіка і право. — 2013. — № 2. — С. 313—316.
9. Пахомова Л.Ф. Модели процветания (Сингапур, Малайзия, Таиланд, Индонезия) / Л.Ф. Пахомова. — М.: Инсти-тут востоковедения РАН, 2007. — 256 с.
10. Walther Schoonenberg The Genesis of Amsterdam [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bma.amsterdam.nl/adam/uk/intro/gesch1.html>
11. Луцишин З.О. Світові фінансові центри у глобальній фінансовій архітектурі / З.О. Луцишин // Світ фінансів. — 2006. — Вип. 3 (8). — С. 38—59.

12. Горбач І. Два шляхи з третього світу у перший: як схожі країни, Сінгапур та Гонконг, досягли успіху зовсім різними шляхами / І. Горбач // Новое время. — 2016. — 6 серпня [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/publications/dva-shljahi-z-tretogo-svitu-u-pershij-jak-shozhi-krajini-singapur-i-gonkong-dosjagli-uspihu-zovsim-riznimi-shljahami-189003.html>

13. Lee Kuan Yew From Third World to First: The Singapore Story, 1965—2000 // Harper Collins Publishers, 2000. — 752 p.

14. Чорний проти жовтого: класове протистояння та рух парасольок у Гонконзі / Пер. з англ. Н. Кошаков, М. Гетьманченко, І. Цюпа // Спільне. — 2014. — № 6 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://commons.com.ua/uk/chornij-proti-zhovtogo-klasove-protistoyannya-ta-ruh-parasolok-u-gonkonzi>

References:

1. Burmaka, M. and Zinchenko, F. (2017), "Global format of financial and institutional transformation of stock exchanges", *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, vol. 27, pp. 40—61.
2. Semencova, E.V. (2013), "Assessment of the level of development of financial centers using methods of multidimensional discriminant analysis", *Fynansy y kredyt*, vol. 2, p. 59.
3. Husev, Yu. N. (2012), "Strategy of formation and development of the international financial center in Russia", Abstract of Ph.D. dissertation, Finance, money circulation and credit, Russian Academy of Entrepreneurship, Moscow, Russia.
4. Moiseev, S.R. (2008), "What should we build a financial center?", *Rynok tsennykh bumag*, vol. 10, pp. 46—50.
5. Cambridge Dictionaries Online (2001), "What is Financial Centre?", available at: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/business-english/financial-centre> (Accessed 01 July 2018).
6. Gehrig, T. (2001), "Cities and the Geography of Financial Centers", *The Economics of Cities*, pp. 415—445.
7. Shuba, M.V. (2014), "World financial centers are the "heart" of the global financial market", *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina*, vol. 3, pp. 85—88.
8. Kucherenko, V.V. (2013), "The role of financial centers in the post-crisis transformation of the world monetary system", *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 2, pp. 313—316.
9. Pakhomova, L. F. (2007), *Modely protsvetanyya Synhapur, Malayzyya, Tayland, Yndonezyya [Models of Prosperity Singapore, Malaysia, Thailand, Indonesia]*, Ynstytut vostokovedenya RAN, Moscow, Russia.
10. Schoonenberg, W. (2006), "The Genesis of Amsterdam", available at: <http://www.bma.amsterdam.nl/adam/uk/intro/gesch1.html> (Accessed 01 July 2018).
11. Lutsyshyn, Z. O. (2006), "World Financial Centers in Global Financial Architecture", *Svit finansiv*, vol. 3, pp. 38—59.
12. Horbach, I. (2016), "Two paths from the third world to the first: like the similar countries, Singapore and Hong Kong, have succeeded in a very different way", *Novoe vremya*, [Online], available at: <https://nv.ua/ukr/publications/189003.html> (Accessed 01 July 2018).
13. Lee Kuan Yew (2000), *From Third World to First: The Singapore Story*, Harper Collins Publishers, New York, USA.
14. Koshakov, N. Hetmanchenko, M. and Tsiupa, I. (2014), "Black vs. Yellow: class confrontation and movement of umbrellas in Hong Kong", *Spilne*, available at: <https://commons.com.ua/uk/sotsialnii-protest/?page=9> (Accessed 01 July 2018).

Стаття надійшла до редакції 13.07.2018 р.